

Khon Kaen City of Mo Lam: Exploring the City Potentials to Become a Creative City

Koedkanya Chanthasin

College of Innovation,
Thammasat University, Thailand

Veluree Metaveevinij

College of Innovation,
Thammasat University, Thailand

Phitchakan Chuangchai

College of Innovation,
Thammasat University, Thailand

Abstract

This study examines the potential of Khon Kaen City to develop as a Creative City by adopting *Mo Lam* as its cultural identity. The research employs a qualitative approach, drawing on both secondary data from documentary sources and primary data collected through in-depth interviews. Participants were purposively selected based on their direct relevance to the study. Interpretive analysis and inductive reasoning were applied to analyze the data, resulting in the identification of 17 factors across three dimensions—people, identity, and place—that influence creative city development. Primary data were obtained through in-depth interviews with 20 members from four *Mo Lam* troupes based in Khon Kaen. The findings indicate that Khon Kaen possesses significant potential to become a Creative City by leveraging *Mo Lam* as its cultural identity. In the people dimension, the city's strengths include a diverse population and a workforce with varied skills and talents. Regarding identity, Khon Kaen benefits from a strong local cultural identity and an inclusive approach to cultural diversity. In terms of place, the city demonstrates several strengths, including support for creativity, promotion of education, a creative-friendly environment, preservation and promotion of arts and culture, encouragement of technology and innovation, and the presence of creative businesses and industries. However, notable weaknesses remain, particularly in limited funding, restricted access to resources, and insufficient public spaces that support creative activities. Opportunities for further development include support for diverse creative activities, improved infrastructure, assistance for small businesses, and flexible, scalable management systems. Nonetheless, challenges persist, especially in fostering effective public participation in the creative city development process.

Keywords

Mo Lam, creative city, creative economy

CORRESPONDING AUTHOR

Kasipat Thonmanee, Management for Development College, Thaksin University,
Mueang Songkhla, 90000, Thailand. Email: kasipat.t@tsu.ac.th
© College of Local Administration, Khon Kaen University. All rights reserved.

มหานครหมอลำจังหวัดขอนแก่น : ศักยภาพจังหวัดขอนแก่นสู่การเป็น เมืองสร้างสรรค์

เกิดกันยา จันทะสิน

วิทยาลัยนวัตกรรม
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เวฬุรีย์ เมธาวิวินิจฉัย

วิทยาลัยนวัตกรรม
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พิชชาภานต์ ช่างชัย

วิทยาลัยนวัตกรรม
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินศักยภาพของจังหวัดขอนแก่นสำหรับการเป็นเมืองสร้างสรรค์โดยใช้หมอลำเป็นอัตลักษณ์ คณะผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาอาศัยข้อมูลจากเอกสาร ทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เลือกลุ่มตัวอย่างแบบมีจุดมุ่งหมายโดยพิจารณาจากความเกี่ยวข้องโดยตรง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีวิเคราะห์เชิงตีความ และสรุปผลแบบอุปนัยเพื่อแสดงข้อมูลและยืนยันการมีอยู่ของปัจจัยทั้ง 17 ปัจจัย 3 ด้านที่มาจากการทบทวนวรรณกรรม ที่ส่งผลต่อความเป็นเมืองสร้างสรรค์ของจังหวัดขอนแก่น แหล่งข้อมูลเป็นพื้นที่บ้านพักคณะหมอลำทั้ง 4 คณะในจังหวัดขอนแก่น ทำการสัมภาษณ์ 20 คนในคณะหมอลำ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า จังหวัดขอนแก่นมีศักยภาพสำหรับการเป็นเมืองสร้างสรรค์โดยใช้หมอลำเป็นอัตลักษณ์ ในด้านผู้คนมีปัจจัยที่เป็นจุดแข็ง คือ ประชากรมีความหลากหลาย และบุคลากรมีความสามารถที่หลากหลาย ในด้านอัตลักษณ์ มีปัจจัยที่เป็นจุดแข็ง คือ เมืองมีอัตลักษณ์ท้องถิ่น และเมืองเปิดรับความหลากหลาย และในด้านพื้นที่ มีปัจจัยที่เป็นจุดแข็ง คือ มีการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ มีการพัฒนาการศึกษาและส่งเสริมทักษะ มีบรรยากาศที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ มีการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม มีการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม และมีอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ในด้านจุดอ่อน คือ การสนับสนุนงบประมาณ และการสนับสนุนพื้นที่สาธารณะที่ส่งเสริมกิจกรรม ในด้านโอกาส คือ การสนับสนุนกิจกรรมที่หลากหลาย โครงสร้างพื้นฐานที่อำนวยความสะดวก การสนับสนุนธุรกิจขนาดเล็ก และการมีระบบการบริหารที่ยืดหยุ่น ทั้งนี้ต้องพึงระวังในปัจจัยที่นับว่าเป็นอุปสรรคของการเป็นเมืองสร้างสรรค์ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน

คำสำคัญ

หมอลำ, เมืองสร้างสรรค์, เศรษฐกิจสร้างสรรค์

บทนำ

จังหวัดขอนแก่น พื้นที่แห่งนี้เป็นที่ตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยของชุมชนโบราณมานับพันปี จากอดีตถึงปัจจุบัน จังหวัดขอนแก่นนับเป็นจังหวัดที่มีความรู้มรดกทางวัฒนธรรม ในแผนปฏิบัติราชการประจำปีของจังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2568 พบว่ามีโครงการของจังหวัดที่มุ่งเน้นการยกระดับแหล่งท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์และวิถีวัฒนธรรมชุมชน ในชื่อโครงการ “พัฒนาและยกระดับแหล่งท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์และวิถีวัฒนธรรมชุมชนเชิงสร้างสรรค์จังหวัดขอนแก่น” ประกอบด้วย 2 กิจกรรมหลัก คือ (1) จัดงานสุดยอดเทศกาล

ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมมหายานนครขอนแก่น (2) มหายานครหมอลำจังหวัดขอนแก่น (Khon Kaen City of Mo Lam) (Khon Kaen Governor's Office, 2025) จากกิจกรรมหลักในแผนปฏิบัติราชการสังเกตได้ว่ามีวัฒนธรรมที่ถูกยกมากล่าวให้เห็นอย่างชัดเจนคือ หมอลำ วัฒนธรรมที่อาจเรียกได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ประจำจังหวัดที่กำลังถูกผลักดัน

หมอลำ วัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้านที่เติบโตขึ้นจากผืนแผ่นดินอีสานของไทยและมีรากฐานที่ลึกซึ้งและพัฒนาการที่ยาวนาน (Pimpakun, 2010) คำว่า "หมอลำ" เกิดจากการรวมกันของสองคำคือ "หมอ" ซึ่งสื่อถึงผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และ "ลำ" ที่หมายถึงการขับร้องหรือเล่าเรื่องด้วยทำนองที่ไพเราะ เมื่อรวมกันแล้ว "หมอลำ" จึงหมายถึงบุคคลที่มีความชำนาญในการถ่ายทอดเรื่องราวผ่านบทขับร้องที่มีจังหวะและทำนองเป็นเอกลักษณ์ (Tupkhwa & Suk-erb, 2019) ในจังหวัดขอนแก่นพบว่ามีคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนหรือหมอลำวงใหญ่ จำนวน 17 คณะ แต่ละคณะมีสมาชิกไม่น้อยกว่า 100 คน และมีคณะหมอลำวงเล็กหรือขนาดกลาง ซึ่งมีสมาชิกประมาณ 2 – 20 คน อีกจำนวน 61 คณะ คิดเป็นจำนวนศิลปินหมอลำในจังหวัดขอนแก่นไม่น้อยกว่า 3,500 คน (Khon Kaen Governor's Office, 2025) และสถาบันการศึกษาภายในจังหวัดขอนแก่น เช่น คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ยังมีการสนับสนุนวัฒนธรรมหมอลำอย่างจริงจัง ด้วยการมีหลักสูตรที่มุ่งเน้นผลิตศิลปินจากการขับร้องหมอลำในภูมิภาค ซึ่งมีผลงานที่ถูกสร้างขึ้นจากนักศึกษา เช่น หมอลำศิลปินสินไซ หมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่น เป็นการจัดการสอบการจัดการแสดงวงหมอลำที่ให้นักศึกษาเข้าร่วมในการสอบมากกว่า 100 คน (Khon Kaen University, 2024) จากข้อมูลสำนักงานจังหวัดขอนแก่นและมหาวิทยาลัยขอนแก่น ทำให้เห็นได้ว่าจังหวัดขอนแก่นเป็นพื้นที่ที่มีการกระจุดตัวของคณะหมอลำจำนวนมาก มีโครงการเชิงนโยบายที่กล่าวถึงหมอลำอัตลักษณ์ประจำจังหวัดที่กำลังถูกผลักดัน และวัฒนธรรมหมอลำในจังหวัดขอนแก่นได้กลายเป็นมากกว่าทุนที่ถูกส่งต่อเพื่อสืบทอด แต่ยังสนับสนุนการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์เพื่อเป็นอาชีพและระบบอุตสาหกรรมได้ ผ่านระบบการศึกษาที่มีการค้นคว้าวิจัยและงานศึกษาเชิงวิชาการ

หมอลำจึงเปรียบเสมือนอัตลักษณ์ประจำจังหวัดที่ถือได้ว่าได้รับการยอมรับและสนับสนุนจากภาครัฐและการศึกษา ซึ่งขณะเดียวกันในด้านเศรษฐกิจ Fongthong et al. (2022) ได้ศึกษาวิจัย "หมอลำกับเศรษฐกิจและสังคมของคนอีสาน" พบว่า หมอลำสามารถสร้างผลผลิตรวมมูลค่ากว่า 6,600 ล้านบาท และมีการจ้างงานรวมทั้งสิ้น 38,835 คน โดยในจำนวนนี้เป็นการจ้างงานในสาขาอุตสาหกรรมหมอลำบันเทิงจำนวน 33,262 คน และมีการจ้างงานในสาขาอื่นเพิ่มเติม และ Khon Kaen Governor's Office (2025) ได้มีการแสดงให้เห็นว่า การจัดแสดงหมอลำวงใหญ่เพียงหนึ่งคณะในแต่ละครั้ง สามารถสร้างมูลค่าเงินหมุนเวียนให้กับงานเทศกาลหรืองานมหรสพที่มีการออกร้านจำหน่ายสินค้า บริการ และกิจกรรมอื่น ๆ ไม่ต่ำกว่าวันละ 1 ล้านบาท

ศักยภาพดังกล่าวถือได้ว่า หมอลำ สามารถสร้างผลกระทบต่อเมืองได้มหาศาล และยังเป็นอัตลักษณ์ที่ถูกยืนยันถึงการมีอยู่อย่างภาคภูมิ ซึ่งผลกระทบและคุณค่าที่หมอลำสร้างขึ้นนั้น อาจนำพาจังหวัดขอนแก่นให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ได้ โดยแนวคิดเมืองสร้างสรรค์คือเมืองที่พัฒนาเศรษฐกิจด้วยความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม พื้นที่ของเมืองจึงมีส่วนสำคัญในการเกิดขึ้น รองรับ และพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ เมืองที่สามารถประยุกต์ใช้ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม หรือการสนับสนุนให้เกิดการนำใช้ความคิดใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนาเมืองนั้นจะสามารถปรับตัวได้ดีและประสบความสำเร็จได้ (Landry & Bianchini, 1995) และในประเทศไทย Creative City Development (2025) ได้แสดง

ให้เห็นว่า เมืองสร้างสรรค์ คือการรวมกันระหว่าง ความพร้อมของคน ของดี และพื้นที่สร้างสรรค์ พื้นที่เมืองที่สามารถใช้ประโยชน์จากจุดเด่นของเมืองได้ ไม่ว่าจะเป็นที่ลักษณะเฉพาะทางภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ทักษะพื้นถิ่น หรือแม้แต่ต้นวัฒนธรรม นำมาสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและพัฒนาเมืองให้ตอบโจทย์ทั้งผู้อยู่อาศัยและผู้มาเยือน

จากแนวคิดเมืองสร้างสรรค์และปัจจัยสำคัญเบื้องต้นพบว่าจังหวัดขอนแก่นและอัตลักษณ์หมอลำ อาจเข้าข่ายเมืองสร้างสรรค์ เช่น จังหวัดขอนแก่นมีหมอลำเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่น และหมอลำสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับเมือง และจังหวัดขอนแก่นยังเป็นจังหวัดนาร่องในประเทศไทยที่มีการจัดตั้ง ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ หรือ Thailand Creative and Design Center (TCDC) ใน 3 จังหวัดแรก ประกอบด้วย กรุงเทพมหานคร จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดขอนแก่น เพื่อเป็นพื้นที่สนับสนุนการดำเนินงานของสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ที่มีวัตถุประสงค์คือ การเป็นหน่วยงานที่ดูแลแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยมุ่งเน้นทั้งการเสริมศักยภาพและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนานวัตกรรม และการเกิดธุรกิจใหม่ รวมถึงการยกระดับผู้ประกอบการให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน พร้อมทั้งจัดตั้งศูนย์กลางข้อมูลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบาย นอกจากนี้ยังส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และนานาชาติ เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน (Creative Economy Agency, 2018) จาก 3 จังหวัดนาร่องนั้น ในปี พ.ศ. 2568 พบว่า กรุงเทพมหานครและจังหวัดเชียงใหม่ ได้เป็นเมืองสร้างสรรค์ระดับสากล (UNESCO Creative Cities Network: UCCN) แต่ขณะเดียวกันพบว่าจังหวัดขอนแก่น ยังไม่ได้เป็นเมืองสร้างสรรค์

ดังนั้นจากข้อมูลทีกล่าวมาทั้งหมด เช่น โครงการมหานครหมอลำจังหวัดขอนแก่น ประวัติศาสตร์หมอลำ วัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้านที่เติบโตขึ้นจากผืนแผ่นดินอีสาน การกระจุกตัวของคณะหมอลำจำนวนมากในจังหวัดขอนแก่น หลักสูตรที่มุ่งเน้นผลิตศิลปินหมอลำในภูมิภาคจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น การยืนยันถึงวัฒนธรรมหมอลำที่สามารถเป็นอัตลักษณ์ประจำจังหวัดขอนแก่นอย่างน่าภาคภูมิใจ และผลกระทบเชิงเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากอุตสาหกรรมหมอลำ ทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นศักยภาพของเมืองว่ามีการขับเคลื่อนภายในจังหวัดที่พยายามให้เมืองสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจด้วยความโดดเด่นของอุตสาหกรรมหมอลำ และเกิดแนวคิดที่จะศึกษาและประเมินศักยภาพของจังหวัดขอนแก่นสำหรับเป็นเมืองสร้างสรรค์

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยปรากฏการณ์ทางสังคม และ/หรือ พฤติกรรมของมนุษย์ภายใต้บริบทแวดล้อมที่เป็นอยู่ โดยอาศัยข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ สำหรับการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีเมืองสร้างสรรค์เพื่อให้ได้ปัจจัยและองค์ประกอบที่สามารถใช้ประเมินศักยภาพเมืองที่ส่งผลต่อการเป็นเมืองสร้างสรรค์ ทั้งในประเทศไทยและในระดับสากลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความให้ได้กรอบแนวคิดปัจจัยเมืองสร้างสรรค์ที่จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสำรวจศักยภาพของจังหวัดขอนแก่นที่มีหมอลำเป็นอัตลักษณ์ และในฐานะกลไกพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ เพื่อให้ได้หลักฐานจากการศึกษาวิจัยที่แสดงให้เห็นความพร้อมของจังหวัดขอนแก่นกับการเป็นเมืองสร้างสรรค์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อประเมินศักยภาพของจังหวัดขอนแก่นสำหรับการเป็นเมืองสร้างสรรค์โดยใช้หมอลำเป็นอัตลักษณ์

แนวคิดและทฤษฎี

เมืองสร้างสรรค์

เมืองสร้างสรรค์ (Creative City) แนวคิดที่เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศออสเตรเลีย ช่วง ค.ศ. 1988 โดย Yencken, D. เขาเชื่อว่า เมืองสร้างสรรค์ควรเป็นพื้นที่ที่ให้โอกาสแก่ผู้คนในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง มีโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนการทำงานร่วมกันและการแลกเปลี่ยนแนวคิด ตลอดจนเป็นเมืองที่ให้ความสำคัญกับศิลปะ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม (Yencken, 1988) ต่อมาพบงานเขียนอย่าง The Creative City (1995) ที่กล่าวถึงเงื่อนไข 12 ประการที่ส่งผลต่อการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ (Landry & Bianchini, 1995) หลังจากนั้นไม่นาน ในปี ค.ศ. 2000 Landry มีการต่อยอดและพัฒนาแนวคิดเมืองสร้างสรรค์ และนำเสนอผ่านหนังสือ The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators (2000) โดยได้ระบุว่ามีอย่างน้อย 7 กลุ่มปัจจัยที่เป็นรากฐานของเมืองสร้างสรรค์ (Landry, 2000)

ในปี ค.ศ. 2002 Richard Florida ต่อยอดแนวคิดเมืองสร้างสรรค์ที่มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับชนชั้นสร้างสรรค์ โดยเน้นเมืองที่จะสามารถดึงดูดกลุ่มชนชั้นสร้างสรรค์ได้ จำเป็นต้องมีศักยภาพในการแข่งขันและบริหารจัดการใน 3 ปัจจัยหลักตามแนวคิด 3T's of Economic Development (Florida, 2002) แนวคิดนี้เองได้ถูกวิจารณ์โดย Jamie Peck (2005) นักภูมิศาสตร์เศรษฐกิจและนักวิชาการด้านนโยบายเมือง ที่แสดงความเห็นเกี่ยวกับเมืองสร้างสรรค์ต่างออกไปจาก Florida (2002) โดย Peck (2005) ตั้งคำถามว่าแนวคิดนี้เป็นเพียง วาทกรรมการตลาด ที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเมืองในแนวทางเสรีนิยมใหม่ (Neoliberal Urbanism) มากกว่าที่จะเป็นกลยุทธ์ที่สามารถใช้พัฒนาเศรษฐกิจอย่างแท้จริง Peck (2005) จึงเสนอให้เมืองต่าง ๆ หันมาให้ความสำคัญกับนโยบายที่ลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรทั้งหมด โดยเสนอเครื่องมือสำหรับพัฒนาเมืองไว้ 10 ข้อสำคัญ (Peck, 2005)

ในช่วงทศวรรษ 2010 – ปัจจุบัน พบว่า Borchardt, A., Brumby, T., Cawdron, D., Gilmour, C., Jejer, N., & Rudokaite, L. (2015) มีการตีพิมพ์ผลงาน THE CREATIVE CITY | Connecting People, Place, and Identity โดยได้นำเสนอแนวคิดเมืองสร้างสรรค์ โดยการศึกษาครั้งนี้ได้รับอิทธิพลส่วนหนึ่งจากงานของ Landry (2000) หนังสือได้ขยายแนวคิดดังกล่าวโดยเน้นความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้คน (People) สถานที่ (Place) และอัตลักษณ์ (Identity) ในการสร้างเมืองที่มีชีวิตชีวาและยั่งยืน และชี้ให้เห็นว่าความคิดสร้างสรรค์ไม่ได้หมายถึงแค่การมีศิลปินหรือแหล่งศิลปะจำนวนมาก แต่รวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาแนวคิดใหม่ ๆ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน (Borchardt et al., 2015)

ในขณะเดียวกัน หน่วยงานระดับโลกอย่าง UNESCO ในปี ค.ศ. 2004 ได้มีการก่อตั้งเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของยูเนสโกขึ้น (UCCN) (UNESCO, 2020) เครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของยูเนสโกครอบคลุมเมืองสร้างสรรค์ใน 8 สาขา (UNESCO, 2024) เมืองเหล่านี้ต้องผ่านเกณฑ์การประเมินที่ครอบคลุม 7 ด้าน (UNESCO, 2014) และเพื่อให้มั่นใจว่าเมืองมีศักยภาพในการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และอนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่น ยังมีเกณฑ์การพิจารณา 9 ข้อ (Rungsawang, 2017) เมืองที่ได้รับการคัดเลือกต้องสามารถเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยเฉพาะการสร้างเมืองที่ครอบคลุมและมีความยืดหยุ่น เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างเมืองทั่วโลกในการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนสังคมและเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ

ในประเทศไทยมีหน่วยงานที่ดูแลและจัดการเกี่ยวกับการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์โดยเฉพาะในชื่อ Creative City Development ภายใต้การจัดการดูแลของสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน) โดย CEA (2018) มีเป้าหมายการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ โดยเริ่มจากการขับเคลื่อนย่านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นพื้นที่ขนาดเล็กที่มีศักยภาพ ก่อนนำสู่การเป็นเมืองสร้างสรรค์ในอนาคตต่อไป (Creative City Development, 2025) ตัวชี้วัดย่านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศไทย Creative City Development (2025) ได้ระบุไว้ว่ามี 11 ปัจจัย 5 ด้าน ที่ส่งผลต่อการประเมินศักยภาพในการเป็นย่านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จากการพัฒนาตามแนวคิดดังกล่าวส่งผลให้ประเทศไทยมีย่านเศรษฐกิจสร้างสรรค์กระจายอยู่ใน 33 จังหวัดทั่วประเทศ และมีเพียง 7 จังหวัดที่ถูกรับรองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของยูเนสโก (Creative City Development, 2025)

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเมืองสร้างสรรค์ของ Landry & Bianchini (1995), Landry (2000), Florida (2002), Peck (2005), Borchardt et al. (2015), UNESCO (2014) และ CEA (2025) พบว่ามีปัจจัยที่นับรวมกันได้มากกว่า 60 ปัจจัย ซึ่งผู้วิจัยพบว่ามีประเด็นที่ครอบคลุมในเรื่องเดียวกันหรือเป็นการกล่าวซ้ำถึงปัจจัยเดียวกัน ผู้วิจัยจึงสรุปรวมปัจจัย องค์ประกอบ เงื่อนไข และเกณฑ์ต่าง ๆ ของเมืองสร้างสรรค์เหลือเพียง 22 ปัจจัย และพบว่ามีเพียง 17 ปัจจัยที่แสดงให้เห็นว่ามีกรกล่าวถึงมากกว่าครั้งคือ มากกว่า 4 ครั้ง ในทั้งหมด 7 ครั้ง สำหรับการนำใช้ปัจจัยทั้ง 17 ปัจจัย ผู้วิจัยสามารถจัดกลุ่มปัจจัยทั้งหมดให้อยู่ภายใต้ 3 ด้านหลัก ตามแนวคิดของ Borchardt et al. (2015) ที่แสดงให้เห็นว่าการจัดกลุ่มเหล่านี้มีความสัมพันธ์ระหว่างกันภายในเมืองได้แก่ ผู้คน (People) สถานที่ (Place) และอัตลักษณ์ (Identity) ซึ่งกลุ่มปัจจัยเหล่านี้ยังถูกกล่าวถึงจากนักวิชาการท่านอื่น ๆ เช่น ชนชั้นสร้างสรรค์ของ Florida (2002) ที่เป็นการให้ความสำคัญของคนที่มีผลต่อเมือง Landry (2000) ที่แสดงให้เห็นว่า อัตลักษณ์ท้องถิ่น เป็นกลุ่มปัจจัยสำคัญสำหรับพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ และ CEA (2025) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่ขนาดเล็กระดับย่านที่ส่งผลต่อเมืองสร้างสรรค์ ดังนั้นการจัดกลุ่มตามกลุ่ม ผู้คน สถานที่ และอัตลักษณ์ จึงเป็นการจัดกลุ่มเพื่อแสดงให้เห็นว่าปัจจัยต่าง ๆ ส่งผลต่อความเป็นเมืองสร้างสรรค์โดยแสดงให้เห็นได้ในกรอบแนวคิดงานวิจัย (Figure 1 Conceptual Framework) ปัจจัยทั้ง 17 ปัจจัย 3 ด้านนี้เป็นผลจากการทบทวนวรรณกรรมในระดับสากลและในไทย และถูกเลือกให้เป็นแนวทางเบื้องต้นในการศึกษาศักยภาพของจังหวัดขอนแก่น หากพบว่าปัจจัยใดมีความสอดคล้องหรือส่งผลอย่างมีนัยสำคัญ อาจสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพที่มีอยู่แล้ว ขณะเดียวกันหากพบปัญหาหรือช่องว่างในปัจจัยใด อาจนำไปสู่การเสนอแนะเชิงนโยบายที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาศักยภาพของจังหวัดขอนแก่นสู่การเป็นเมืองสร้างสรรค์

เศรษฐกิจสร้างสรรค์

แนวคิดทำหน้าที่เป็นร่มใหญ่ของเป้าหมายการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ของการวิจัยในครั้งนี้ โดยกระบวนการประเมินศักยภาพเมืองสำหรับการเป็นเมืองสร้างสรรค์ต้องอยู่ภายใต้ และ/หรือ มีทิศทางที่สนับสนุนให้เกิดขึ้นของระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ภายในเมือง ด้วยอุตสาหกรรมสร้างสรรค์สาขาที่ถูกรองรับทั้งในไทยและสากล ดังนั้นแนวคิดนี้จึงเป็นแกนหลักที่ทำให้ผู้วิจัยคำนึงถึงปัจจัยที่อาจส่งผลต่ออัตลักษณ์หมอลำ การพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ แนวคิดยังช่วยในกระบวนการวิพากษ์ให้ระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับเมือง เช่น การกระจุกตัวของทุน การละเมิดสิทธิแรงงาน และความเหลื่อมล้ำทางพื้นที่

จากทฤษฎีและแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกระแสโลก พบว่า การนิยามความหมายและลักษณะของระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีการนำใช้ที่คล้ายคลึงกัน คือ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) เป็นระบบเศรษฐกิจที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ ที่ได้รับการรองรับและสนับสนุนทางกฎหมายพื้นฐานด้านทรัพย์สินทางปัญญา จนสามารถเกิดเป็นนวัตกรรม ผลิตภัณฑ์ หรือการบริการที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม หรือส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของเมืองหรือประเทศ (DCMS, 1998; Howkins, 2001) โดยมีอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ที่เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ประสบความสำเร็จได้ 15 ประเภทอุตสาหกรรม (DCMS, 1998; Howkins, 2001) ซึ่งอุตสาหกรรมเหล่านี้จะเกิดขึ้นภายในพื้นที่เมืองหรือประเทศได้ เมืองจำเป็นต้องมีศักยภาพที่สามารถดึงดูดคนชั้นสร้างสรรค์ เพราะคนชั้นสร้างสรรค์ในเมืองใดมีจำนวนมากจะสามารถพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ภายในเมืองได้ดีกว่า (Florida, 2002) ถึงอย่างไรก็ตามเศรษฐกิจสร้างสรรค์อาจนำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจของเมืองได้ แต่การเติบโตของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ในภาพรวมของตลาดโลกยังถูกรองโดยบริษัทขนาดใหญ่ จึงเป็นข้อกั่วงวลในประเด็นความไม่เท่าเทียมระหว่างบริษัทขนาดใหญ่และผู้ผลิตรายย่อยหรือผู้ผลิตรายใหม่ ในบางประเทศนโยบายที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนอาจถูกออกแบบมาเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มทุนมากกว่าการกระจายผลประโยชน์หรือโอกาสให้กับประชาชนส่วนใหญ่ และแรงงานในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์อาจไม่ได้รับสวัสดิการที่เหมาะสม เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ เกิดการไล่ที่หรือการกลืนกินพื้นที่ เกิดปัญหาสิทธิความเป็นเจ้าของ และเกิดการละเมิดลิขสิทธิ์ขึ้น (Flew, 2012; O'Connor, 2013) แต่อย่างไรก็ตามพบว่า UNESCO (2005) ให้ความสำคัญในการส่งเสริมแนวคิด เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผ่านการสนับสนุนวัฒนธรรม ศิลปะ และนวัตกรรม ผ่านอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่ช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในด้านการสร้างงาน การพัฒนานวัตกรรม และการส่งเสริมการเข้าถึงตลาดโลก และให้สำคัญของความหลากหลายทางวัฒนธรรมในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน

การศึกษาทฤษฎีและแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในประเทศไทยพบว่า มีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาเพื่อรับผิดชอบอย่างจริงจัง คือ สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน) และมีการให้นิยามความหมายและลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ไว้ว่าเป็น “ระบบเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบของแนวคิดเพื่อการขับเคลื่อนบนพื้นฐานของการใช้องค์ประกอบ การศึกษา ความรู้ การสร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา ที่มีความเชื่อมโยงกันกับรากฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมองค์ความรู้ทางสังคม และเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมที่ทันสมัย” (CEA, 2018) และในประเทศไทยได้มีการกำหนดกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่อยู่ภายใต้ขอบข่ายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 15 สาขา (CEA, 2025) พร้อมทั้งมีหน่วยงานที่สนับสนุนการทำงานของสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่าง ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ 3 แห่งหลัก ได้แก่ กรุงเทพมหานคร จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดขอนแก่น (TCDC, 2025)

แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกระแสโลกและในประเทศไทย พบว่า การนิยามความหมายและลักษณะของระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีฐานคิดที่ใกล้เคียงกัน และสามารถสรุปเป็นความหมายที่ได้จากการศึกษาทบทวนในครั้งนี้น่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ ระบบเศรษฐกิจที่เกิดจากการนำใช้ความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ ร่วมกับการศึกษา องค์ความรู้ และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา ก่อให้เกิดเป็นนวัตกรรม ผลิตภัณฑ์ หรือการบริการ ที่มีความเชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมองค์ความรู้ทางสังคม และเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมที่ทันสมัย ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม หรือส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของเมืองหรือประเทศ (DCMS, 1998; Howkins, 2001; CEA, 2018)

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาอาศัยข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบมีจุดมุ่งหมาย โดยพิจารณาจากความเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นวิจัย และการสัมภาษณ์ใช้เทคนิคการคัดเลือกแบบ Snowball Sampling จนกระทั่งข้อมูลเริ่มเกิดความอิ่มตัว กระบวนการวิจัยนี้ดำเนินการ 8 เดือน ระหว่าง เดือนมกราคม ถึง เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2568 ใช้วิธีวิเคราะห์เชิงตีความ และสรุปผลแบบอุปนัย เพื่อให้ได้ข้อค้นพบจากการศึกษาที่ลึกซึ้งและครอบคลุม เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์ เพื่อเป็นเครื่องมือที่จะสามารถยืนยันถึงการมีอยู่ของข้อมูลปัจจัยทั้ง 17 ปัจจัย 3 ด้าน เพื่อแสดงให้เห็นว่าปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อความเป็นเมืองสร้างสรรค์ และเพื่อสร้างข้อสรุปหรือผลของการวิจัย

แหล่งข้อมูลทุติยภูมิผู้วิจัยได้ศึกษาเพื่อการศึกษาเพื่อการสรุปทฤษฎีและแนวคิดเมืองสร้างสรรค์ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ข้อมูลมหานครหมอลำจังหวัดขอนแก่น และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งข้อมูลเหล่านี้มาจากบทความ วารสาร งานวิชาการ หนังสือ งานวิจัย ยุทธศาสตร์ชาติ แผนปฏิบัติราชการประจำปีจังหวัดขอนแก่น แผนพัฒนาจังหวัดขอนแก่น และเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่ค้นพบได้ในพื้นที่หอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทุกสาขา และระบบออนไลน์ที่มีตำแหน่งที่ตั้งขณะทำการวิจัยคือประเทศไทย ข้อมูลปฐมภูมินั้นผู้วิจัยได้มีแหล่งข้อมูลเป็นพื้นที่บ้านพักคณะหมอลำทั้ง 4 คณะในจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย (1) บ้านพักหมอลำประถมบ้านเทิงศิลป์ (2) บ้านพักคณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์ (3) บ้านพักหมอลำระเบียบวาทะศิลป์ และ (4) บ้านพักคณะคำคุณรวมมิตร ตามขอบเขตการศึกษาวิจัย และจะมีการการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างในคณะหมอลำในจังหวัดขอนแก่น

ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ การศึกษาแนวคิดและองค์ประกอบเมืองสร้างสรรค์ แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และข้อมูลมหานครหมอลำจังหวัดขอนแก่น ที่ปรากฏอยู่ในเอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรอง เช่น หนังสือ บทความวิชาการ รายงานการวิจัย ยุทธศาสตร์ชาติ แผนปฏิบัติราชการประจำปีจังหวัดขอนแก่น และแผนพัฒนาจังหวัดขอนแก่น เพื่อสรุปเป็นองค์ความรู้ที่แสดงให้เห็นปัจจัยที่ใช้ประเมินศักยภาพเมืองสร้างสรรค์เฉพาะบริบทการศึกษาวิจัยนี้ และเพื่อใช้สำหรับประเมินศักยภาพจังหวัดขอนแก่น

ขอบเขตด้านพื้นที่มุ่งเน้นที่หมอลำในจังหวัดขอนแก่น อัตลักษณ์ที่ส่งผลต่อการเป็นเมืองสร้างสรรค์ โดยคณะหมอลำที่จะถูกศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่สืบค้นได้นั้น ต้องเป็นคณะหมอลำที่มีอายุการก่อตั้งมากกว่า 60 ปี ที่มีข้อมูลที่สำรวจได้ การเลือกคณะที่มีอายุมากกว่า 60 ปีเนื่องจากถือว่าเป็นคณะที่ก่อตั้งขึ้นในยุคที่เริ่มมีการก่อตัวของคณะหมอลำ ช่วงปี พ.ศ. 2500 - พ.ศ. 2515 ช่วงที่หมอลำพัฒนาจากหมอลำพื้นที่แสดงเดี่ยว กลายเป็นการแสดงแบบคณะ มีสมาชิกเริ่มต้นเพียง 7 – 8 คน จึงถือเป็นกรณีศึกษาที่สนใจได้ว่าคณะนั้นมีประสบการณ์ในการรักษา ถ่ายทอด และพัฒนาองค์ความรู้ด้านหมอลำมาอย่างต่อเนื่องในทุกช่วงที่มีการเปลี่ยนผ่านของยุคต่าง ๆ ของหมอลำ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้มีการออกแบบกรอบแนวคิดงานวิจัยจากตัวแปรที่ส่งผลต่อเมืองสร้างสรรค์ตามแนวคิดของ Landry & Bianchini (1995), Landry (2000), Florida (2002), Peck (2005), Borchardt et al. (2015), UNESCO (2014) และ CEA (2025) ประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

3 ด้าน คือ ผู้คน สถานที่ และอัตลักษณ์ ที่ส่งผลต่อการเป็นเมืองสร้างสรรค์ ภายใต้ตัวแปรแต่ละด้าน ประกอบด้วยปัจจัยทั้งหมด 17 ปัจจัย โดยสอดคล้องในแต่ละด้านต่างกัน โดยเมืองสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นจากตัวแปรนั้นต้องสามารถจัดเข้ากลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่อยู่ภายใต้ขอบข่ายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และสอดคล้องกับการนิยามความหมายตามแนวคิดของ DCMS (1998), Howkins (2001), Flew (2012), O'Connor (2013) และ CEA (2018) โดยแสดงให้เห็นกรอบแนวคิดงานวิจัยดังนี้ (Figure 1)

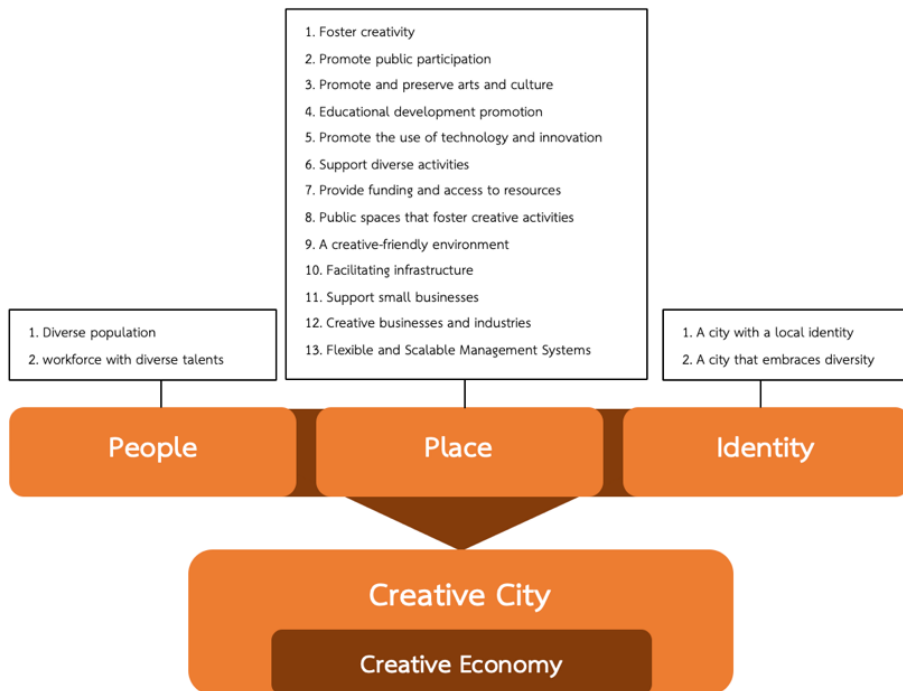

Figure 1. Conceptual Framework

Source: Researcher (2025)

ผลการวิจัย

ผลการประเมินศักยภาพของจังหวัดขอนแก่นสำหรับการเป็นเมืองสร้างสรรค์โดยใช้หมอลำเป็นอัตลักษณ์ ข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสัมภาษณ์ พบว่า ข้อมูลเริ่มเข้าภายในคณะหมอลำในคนที่ 3 – 4 โดยแต่ละคณะสัมภาษณ์น้อยที่สุด 4 คน และมากที่สุด 6 คน และภาพรวมแต่ละคณะยืนยันถึงปัญหาและความต้องการที่ซ้ำในประเด็นเดียวกัน ดังนั้นประเด็นหรือข้อมูลที่ได้จากการสำรวจชั้นปฐมภูมิจากผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 20 คน จาก 4 คณะที่ก่อตั้งมากกว่า 60 ปี ข้อมูลต่อไปนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ข้อมูลมีความอึดตัวจากการยืนยันและการให้ข้อมูลซ้ำจากผู้ให้สัมภาษณ์ และสำหรับผลการประเมินศักยภาพของจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลทุติยภูมิและปฐมภูมิมาวិเคราะห์ตีความนำเสนอได้ ดังนี้

ศักยภาพจังหวัดขอนแก่นด้านผู้คน (People)

ปัจจัยด้านผู้คนประกอบด้วย ประชากรมีความหลากหลาย และบุคลากรมีความสามารถที่หลากหลาย โดยความหลากหลายนี้ครอบคลุมถึงความหลากหลายวัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ ภูมิหลัง สาขาอาชีพ และความหลากหลายทางเพศ (Landry, 2000; Florida, 2002; CEA, 2025) และความสามารถหลากหลาย คือ ปัจจัยที่แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงบุคลากรที่มีความสามารถจากหลากหลายสาขาอาชีพและความเชี่ยวชาญ (Landry, 2000; Florida, 2002; UNESCO, 2014) ซึ่งข้อมูลจากการศึกษาอุตสาหกรรมหมอลำของ Fongthong et al. (2022) พบว่ามีการจ้างงานที่เกี่ยวข้องจากหมอลำรวมทั้งสิ้น 38,835 คน โดยในจำนวนนี้เป็นการทำงานในสาขาอุตสาหกรรมหมอลำบ้านเทิงจำนวน 33,262 คน จากข้อมูลแสดงให้เห็นผลกระทบภาพรวมที่หมอลำได้สร้างขึ้นในพื้นที่ภาคอีสาน ซึ่งในหมอลำบ้านเทิงจำนวน 33,262 คน และเป็นศิลปินหมอลำในจังหวัดขอนแก่นไม่น้อยกว่า 3,500 คน (Khon Kaen Governor's Office, 2025) ข้อมูลอาจสะท้อนตัวเลขเชิงปริมาณที่ครอบคลุมคนหลากหลายวัฒนธรรมที่กระจายอยู่ในพื้นที่ภาคอีสานและจังหวัดขอนแก่น แต่ยังไม่สามารถระบุลงชัดได้ว่า ศาสนา ความเชื่อ ภูมิหลัง สาขาอาชีพ ความหลากหลายทางเพศ และเชื่อมโยงบุคลากรที่มีความสามารถจากหลากหลายสาขาอาชีพ ดังนั้นจึงมีการศึกษาข้อมูลแคลงไปที่คณะหมอลำ พบว่า คณะหมอลำขนาดใหญ่มีสมาชิกในวงประมาณ 400 คน ซึ่งรวบรวมคนมีความสามารถจากหลากหลายสาขาอาชีพเข้าไว้ด้วยกัน เช่น นักร้อง/หมอลำ นักดนตรี แดนเซอร์/นักเต้น ทีมทำชุด นักออกแบบไฟ/แสง/สี นักออกแบบเสียง ครูสอนเต้น นักแสดงตลก นักออกแบบฉาก นักประพันธ์บทกลอนลำ และอีกจำนวนมาก ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ตีความได้จากการแสดงข้อมูลองค์ประกอบการแสดงหมอลำ เช่น แสง เสียง ชุด ดนตรี เพลง ช่วงตลก ช่วงลำเรื่อง (Laophilai & Chantamala, 2021) ทำให้แสดงให้เห็นว่าคณะหมอลำหรืออุตสาหกรรมหมอลำเชื่อมโยงบุคลากรที่มีความสามารถ

ข้อมูลการสัมภาษณ์เพื่อยืนยันข้อมูลที่สอดคล้องกับปัจจัยพบว่า สมาชิกในคณะหมอลำมีความหลากหลายและมีความสามารถที่สืบทอดทุกองค์ประกอบของหมอลำได้ ทั้งทำชุด เครื่องประดับอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่นับว่าเป็นส่วนประกอบของการแสดงหมอลำ และในด้านศาสนา เพศ และความบกพร่องทางร่างกาย ได้รับการยืนยันว่าคณะหมอลำเปิดรับความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นเพศสภาพ หรือเพศทางเลือก เช่น นักเต้นที่มีทั้งผู้หญิง ผู้ชาย เกย์ กะเทย ในด้านความบกพร่องบางอย่างทางร่างกายพบว่ามีทั้งผู้บกพร่องทางการพูดและการฟัง และการนับถือศาสนาพบว่ามีความหลากหลายในการนับถือศาสนา โดยไม่เป็นข้อจำกัดต่อการทำงาน จากการศึกษารายงานของ Fongthong et al. (2022) พบว่า พื้นที่การแสดงหมอลำเป็นแหล่งรวมตัวของกลุ่มชายรักชายที่เป็นประชากรหลัก และเป็นแหล่งชุมนุมของหญิงข้ามเพศ โดยจากข้อมูลนี้ชี้ให้เห็นการกระจุกตัวของกลุ่มคนที่แสดงออกถึงความหลากหลายทางเพศซึ่งสอดคล้องกับการยืนยันจากคณะหมอลำที่กล่าวถึง เกย์ กะเทย สาวประเภทสอง และสอดคล้องกับแนวคิดของ Florida (2002) ที่มีการกล่าวถึงเมืองที่มีความน่าสนใจ สามารถดึงดูดการเข้ามาของชนชั้นสร้างสรรค์ จำเป็นต้องมีการสร้างสภาพแวดล้อมที่เปิดรับความหลากหลาย ความแตกต่าง จากทุกสาขาและทุกภูมิหลังสามารถแสดงออกและร่วมมือกันได้ รวมถึงความหลากหลายทางเพศ

ดังนั้น 2 ปัจจัยที่สะท้อนศักยภาพจังหวัดขอนแก่นด้านผู้คน พบว่า อุตสาหกรรมหมอลำ เป็นอุตสาหกรรมหรือพื้นที่ที่มีการเปิดรับและรวมไว้ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม เปิดรับความต่างของศาสนา ความเชื่อ ภูมิหลัง ความหลากหลายทางเพศ และแสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงบุคลากรที่มีความสามารถจากหลากหลายสาขาอาชีพและความเชี่ยวชาญ เช่น การที่อุตสาหกรรมสามารถสร้างการ

จ้างงานครอบคลุมคนจำนวนมากและหลากหลายความเชี่ยวชาญ การสนับสนุนและเปิดรับการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางเพศ ทั้งนี้ยังมีงานวิจัยรองรับว่าพื้นที่ของหมอลำนับเป็นพื้นที่ที่มีการกระจุกตัวของผู้มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในระดับสากล ที่เชื่อว่า นี่คือนพื้นที่ที่จะสามารถดึงดูดชนชั้นสร้างสรรค์เข้ามา และนำมาซึ่งการพัฒนาเมือง พัฒนาวัตถกรรม และระบบเศรษฐกิจที่มีฐานจากความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ จึงกล่าวได้ว่าปัจจัยที่สะท้อนศักยภาพจังหวัดขอนแก่นด้านผู้คนของจังหวัดขอนแก่นเป็นปัจจัยที่เป็นจุดแข็ง

ศักยภาพจังหวัดขอนแก่นด้านสถานที่ (Place)

ปัจจัยด้านสถานที่ประกอบด้วย 13 ปัจจัยสำคัญ จากการเก็บข้อมูลขั้นทุติยภูมิร่วมกับการสัมภาษณ์พบข้อมูลที่แสดงปัจจัยด้านสถานที่ที่เกี่ยวข้องโดยไม่เรียงลำดับปัจจัย พบว่าจังหวัดขอนแก่นมีหน่วยงานราชการตั้งอยู่กว่า 200 แห่ง และเป็นศูนย์รวมสถาบันอุดมศึกษา การแพทย์ และสาธารณสุข เป็นเมือง MICE City ซึ่งเป็น 1 ใน 5 จังหวัดของประเทศที่มีศูนย์ประชุมขนาดใหญ่ มหาวิทยาลัยขอนแก่นที่มีศูนย์ประชุมรองรับผู้เข้าร่วมสัมมนากว่า 3000 คน มีโรงแรมระดับ 5 ดาวกระจายอยู่ทั่วจังหวัด มีสนามบินนานาชาติอย่างเต็มรูปแบบเพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจในอนาคต (Khon Kaen Governor's Office, 2025) ข้อมูลส่วนแรกนี้สะท้อนให้เห็นว่าเมืองมีความพร้อมรองรับการพัฒนาและการแข่งขันในระดับสากล ซึ่งสอดคล้องตามเกณฑ์ประเมินเมืองสร้างสรรค์ของยูเนสโก ที่เมืองต้องสามารถรองรับกิจกรรมสร้างสรรค์ระดับนานาชาติหรือเมืองต้องมีศักยภาพที่สามารถเป็นเจ้าภาพจัดกิจกรรมหรือการประชุมที่เกี่ยวข้องกับงานสร้างสรรค์ได้ (UNESCO, 2014) ทั้งนี้จังหวัดขอนแก่นยังมีพื้นที่สำคัญที่รองรับการจัดเทศกาลประจำปี และกิจกรรมการแสดงหมอลำขนาดใหญ่ระดับเทศกาล ที่มีการกระจายพื้นที่จัดงานตามรูปแบบงานและเทศกาลในพื้นที่สำคัญ เช่น งานออกพรรษาบึงแก่นนคร จัดขึ้น ณ บึงแก่นนคร (Khon Kaen Daen Molam, 2024) หมอลำเฟสดีวัลเนื่องในวาระโอกาส 60 ปี ที่จัดขึ้นในวาระสำคัญ และงานใหญ่ประจำปี ลอยกระทง ณ ริมบึงสีฐาน มหาวิทยาลัยขอนแก่น (Khon Kaen University, 2023) งานเทศกาลใหม่นานาชาติ ประเพณีผูกเสี่ยวและงานกาชาด ณ เวทีกลางศาลากลางจังหวัดขอนแก่น (Khon Kaen Let's Go, 2024) ซึ่งข้อมูลเหล่านี้สอดคล้องเบื้องต้นในปัจจัย (1) มีพื้นที่สาธารณะที่ส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ คือ การมีพื้นที่สาธารณะที่อำนวยความสะดวกและเอื้อเพื่อให้แก่กลุ่มคนสร้างสรรค์ได้จัดแสดงงานต่าง ๆ เช่น สวนสาธารณะ ลานกิจกรรม ศูนย์วัฒนธรรม และพื้นที่ที่รองรับกิจกรรมสร้างสรรค์ระดับนานาชาติ (Landry & Bianchini, 1995; CEA, 2025) และ (2) สนับสนุนกิจกรรมที่หลากหลาย คือ การเปิดพื้นที่สำหรับกิจกรรมและวิถีชีวิตที่หลากหลาย และสนับสนุนกิจกรรมทางศิลปะและวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับหมอลำ (Peck, 2005; Borchardt et al., 2015) แต่เมื่อมีการสัมภาษณ์หมอลำกลับได้ข้อมูลที่ขัดแย้งกัน โดยสะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่เหล่านั้นและพื้นที่สาธารณะอื่น ๆ ในจังหวัด รองรับเฉพาะงานเทศกาลหรืองานประเพณี และมีเพียงบางคณะที่ถูกว่าจ้างหรือเชิญไปจัดแสดง ไม่ใช่ทุกคณะที่สามารถมีสิทธิ์ใช้ได้โดยง่าย ถึงแม้ว่าคณะหมอลำจะสามารถจัดแสดงได้ในพื้นที่ที่มีลานกว้างอื่น ๆ เช่น ลานวัด สนามกีฬา พื้นที่ส่วนบุคคล ฯลฯ ตามเงื่อนไขการว่าจ้าง หรือความต้องการที่จะจัดแสดงเพื่อจำหน่ายบัตรหารายได้ แต่พื้นที่เหล่านั้นกลับไม่ได้อำนวยความสะดวกให้สามารถใช้ได้โดยง่าย เช่น มีการควบคุมเสียงตามกฎหมายในพื้นที่ชุมชน มีการขออนุญาตหลายหน่วยงานซับซ้อน มีค่าใช้จ่ายในการเช่าพื้นที่ที่ราคาสูง และเป็นพื้นที่ชุมชนที่ยากต่อการควบคุมและมักถูกร้องเรียน ดังนั้น

ปัจจัยการมีพื้นที่สาธารณะที่ส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์อาจนับได้ว่าเป็นปัจจัยที่ยังคงไม่ชัดเจน หรืออาจเป็นปัจจัยจุดอ่อนของจังหวัดได้

ในด้านการสนับสนุนกิจกรรมที่หลากหลาย ยังถือว่าจังหวัดขอนแก่นมีการสนับสนุนกิจกรรมที่หลากหลายเพราะทุกเทศกาลประจำปีจะต้องมีหมอลำเป็นส่วนหนึ่งของงานซึ่งถือว่าเป็นการเชื่อมโยงศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีอื่น ๆ เข้ากับกิจกรรมของหมอลำได้อย่างดี และในคณะหมอลำเองในหนึ่งปีก็มีงานและกิจกรรมที่หลากหลายสำหรับการสร้างรายได้ไม่ต่ำกว่า 200 งานต่อปี (Laophilai & Chantamala, 2021) อาจนับว่าเป็นจุดแข็งสำหรับปัจจัยการสนับสนุนกิจกรรมที่หลากหลาย

นอกจากนี้ Khon Kaen Governor's Office (2025) ได้มีการแสดงวิสัยทัศน์ประจำจังหวัดที่ว่า “มหานครน่าอยู่ ศูนย์กลางเศรษฐกิจเชื่อมโยงภูมิภาค” จากวิสัยทัศน์นี้ส่งผลต่อแผนพัฒนาจังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2566 - พ.ศ. 2570 ซึ่งในแผนพัฒนานี้จังหวัดขอนแก่นได้มุ่งพัฒนาเมืองอัจฉริยะด้วยการนำนวัตกรรม เทคโนโลยี และดิจิทัลมาใช้ให้ครอบคลุมทุกอำเภอ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับระบบเศรษฐกิจ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้มีการเจาะจงว่าหมอลำหรืออุตสาหกรรมสร้างสรรค์นี้จะได้ประโยชน์หรือสิทธิใดเป็นพิเศษ แต่สะท้อนได้ว่าภาพรวมของจังหวัดได้ให้ความสำคัญในเรื่องนวัตกรรม เทคโนโลยี และดิจิทัล จากข้อมูลส่วนนี้แสดงให้เห็นปัจจัย (3) การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมซึ่งปัจจัยนี้เมื่อเน้นที่การแสดงผลจากคณะหมอลำ พบว่า คณะหมอลำในปัจจุบันมีการนำเอาเทคโนโลยีจัดแสดงที่ทันสมัยเพื่อพัฒนาการแสดง เช่น เทคโนโลยีเสียง เทคโนโลยีแสง เทคโนโลยีสนับสนุนการแสดง และสื่อดิจิทัลที่มีบทบาทต่อการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงของคณะหมอลำ ด้วยการเพิ่มช่องทางโอกาสในการถูกมองเห็นและติดตามของเหล่าผู้สนับสนุน ซึ่งในปัจจุบันนี้มีความสอดคล้องไปกับพัฒนาเมืองของจังหวัดขอนแก่น ถึงแม้ว่าจะไม่ได้รับการยืนยันว่าจังหวัดได้สนับสนุนโดยตรงในด้านนี้หรือไม่ แต่คณะหมอลำก็มีการนำเอาและนำใช้อย่างจริงจังมานานแล้วตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง เช่น ปัจจุบันคณะหมอลำมีการใช้เทคโนโลยีจอแอลอีดี ทำให้สามารถออกแบบสีฉากให้สวยงามและเปลี่ยนบรรยากาศได้ พร้อมทั้งสามารถใช้ภาพที่สมจริงแทนฉากวาดแบบในอดีต และในด้านเสียงมีการใช้อุปกรณ์ที่สะดวกขึ้นในการควบคุมเสียงแทนตู้มิกซ์ขนาดใหญ่ ซึ่งการมีเทคโนโลยีสมัยใหม่หรือนำเอาเพื่อพัฒนานี้ จะส่งผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจได้ยิ่งย่นมากขึ้น เพราะเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมจะช่วยเพิ่มทักษะให้กับประชากรในเมือง และเตรียมความพร้อมให้กับแรงงานที่มีทักษะสูง (Florida, 2002) ดังนั้นอาจนับได้ว่าปัจจัยการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมของหมอลำเป็นจุดแข็งอีกปัจจัยหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามจังหวัดขอนแก่นควรแสดงให้เห็นการสนับสนุนการนำนวัตกรรม เทคโนโลยี และดิจิทัลมาใช้ในการอุตสาหกรรมหมอลำที่ชัดเจนขึ้น

ในด้านแผนปฏิบัติราชการประจำปีของจังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2568 Khon Kaen Governor's Office (2025) มีการแสดงให้เห็นโครงการพัฒนาและยกระดับแหล่งท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์และวิถีวัฒนธรรมชุมชนเชิงสร้างสรรค์จังหวัดขอนแก่น งบประมาณ 14,756,000 บาท โดยกิจกรรมหลัก 4.2 มหานครหมอลำจังหวัดขอนแก่น ได้รับงบประมาณ 8,770,000 บาท และถูกระบุว่าเป็นโครงการใหม่ที่เกิดขึ้นในปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 จากการแสดงแผนกิจกรรมเหล่านี้ร่วมกับการแสดงโครงการด้านต่าง ๆ ภายในจังหวัดสะท้อนให้เห็นว่าจังหวัดขอนแก่นมีข้อมูลที่สอดคล้องกับปัจจัย (4) โครงสร้างพื้นฐานที่อำนวยความสะดวกเนื่องจากการมีโครงการที่มีการกล่าวถึงหมอลำโดยตรงภายในแผนประจำปีจังหวัดแสดงให้เห็นได้ว่าหมอลำจะสามารถเข้าถึงการสนับสนุนเชิงโครงสร้างได้มากขึ้นซึ่งถือว่าเป็นความร่วมมือในการลงทุนเชิงโครงสร้างระหว่างรัฐและหมอลำ (Rungsawang, 2017) และในด้านงบประมาณที่ตั้งไว้

ยังสะท้อนให้เห็นถึงปัจจัย (5) การสนับสนุนงบและการเข้าถึงทรัพยากรในขณะเดียวกันด้านเสียงสะท้อนจากคณะหมอลำกลับแสดงข้อมูลที่เห็นต่างออกไป โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า คณะหมอลำยังไม่ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณโดยตรง และไม่มีการอำนวยความสะดวกต่อการจัดแสดงมากพอ ทั้งนี้ยังมีเงื่อนไขข้อที่ซับซ้อน และดูเหมือนว่าตอนนี้คณะหมอลำยังต้องช่วยเหลือตัวเองต่อไป ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดของ Creative City Development (2568) ที่ว่าเมืองต้องมีกลไกทางการเงินที่ช่วยสนับสนุน เนื่องจากเมืองที่รัฐมีการสนับสนุนเงินทุนแก่ธุรกิจอย่างครอบคลุม จะสามารถเสริมความแข็งแกร่งให้กับระบบอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในระยะยาว (Flew, 2012)

ผลสัมภาษณ์ยังแสดงให้เห็นว่าทางจังหวัดมีการเชิญชวนและขอความร่วมมือมาบ้างในโอกาสงานสำคัญต่าง ๆ ประจำจังหวัดให้ไปจัดแสดง แต่จะมีงบประมาณในการจ้างที่จำกัดและน้อยกว่าราคาทั่วไปของการรับงานคณะหมอลำ ซึ่งไม่ใช่ทุกคณะที่จะได้รับเชิญหรือรับได้ในข้อเสนอที่ต่ำกว่าราคาจ้างในท้องตลาด เช่น มีการจ้างประมาณ 70,000 – 100,000 บาท ซึ่งน้อยกว่าเมื่อเทียบกับราคาว่าจ้างหรือต้นทุนหมอลำที่จัดแสดงหนึ่งครั้งประมาณ 300,000 บาท และคณะหมอลำได้สะท้อนบางประเด็นที่ทำให้เห็นว่าตอนนี้หมอลำไม่ได้รับการสนับสนุนเชิงงบประมาณโดยตรง หมอลำที่เป็นฝ่ายจ่ายและลงทุนเอง เนื่องจากมีการแข่งขันกันสูง แล้วหมอลำยังช่วยให้จังหวัดขอนแก่นได้มีชื่อเสียงและมีหน้าตาทางสังคมไปพร้อมกับความโด่งดังที่อุตสาหกรรมหมอลำภายในจังหวัดที่พัฒนาและสร้างสรรค์เช่นกัน

ดังนั้นในด้านปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานที่อำนวยความสะดวก ที่มีการเกิดขึ้นของนโยบายที่ชัดเจน และเจาะจงคณะหมอลำถึงแม้ว่าจะยังไม่ได้สร้างการรับรู้หรือทำให้ผู้มีส่วนได้เสียภายใต้นโยบายมีความเข้าใจที่ตรงกันหรืออาจไม่ได้สอดคล้องกับความต้องการแท้จริง แต่นับว่าเป็นปัจจัยที่เป็นโอกาสในการพัฒนาได้ ด้วยการทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบพื้นที่และตัดสินใจในกระบวนการสำคัญที่ส่งผลต่อเมือง (Borchardt et al., 2015) เพื่อให้นโยบายในปีต่อไปหรือในอนาคตมีความชัดเจนและตรงตามความต้องการแท้จริงของการพัฒนา ในส่วนปัจจัยการสนับสนุนงบและการเข้าถึงทรัพยากรแสดงให้เห็นว่าภายในกรอบงบประมาณนี้ไม่สามารถสนับสนุนและตอบสนองความต้องการแท้จริงของหมอลำภายในจังหวัดได้ และหมอลำไม่สามารถเข้าถึงงบประมาณสำหรับการพัฒนาได้ ในปัจจัยนี้อาจนับว่าเป็นปัจจัยจุดอ่อนของจังหวัดอีกหนึ่งปัจจัย

จากนโยบาย โครงการ หรือแผนกิจกรรมเหล่านี้ของจังหวัดขอนแก่นอาจถือว่าสอดคล้องกับปัจจัย (6) การมีระบบการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่นรองรับการเติบโตของหมอลำ ซึ่งการเกิดโครงการใหม่นี้สะท้อนให้เห็นการมีนโยบายที่รองรับการเติบโตของหมอลำจังหวัดขอนแก่น เนื่องจากเมืองที่มีความสามารถหรือโครงสร้างที่รองรับการปรับตัวและคิดอย่างสร้างสรรค์จะสามารถเผชิญหน้ากับความท้าทายทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Borchardt et al., 2015) ซึ่งนโยบายของจังหวัดขอนแก่นแสดงให้เห็นถึงการเข้ามาสนับสนุนเชิงโครงสร้างในอุตสาหกรรมหมอลำอย่างจริงจัง ถึงแม้ในปีแรกนี้อาจจะยังไม่ตอบสนองความต้องการแท้จริงก็ตาม และในด้านการบริหารจัดการของคณะหมอลำพบว่ามีมียืนยันถึงการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่นรองรับการเติบโตของคณะ ซึ่งเป็นแนวทางที่ต้องทำหลังจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (covid-19) ด้วยการเพิ่มช่องทางการหารายได้ที่รองรับการเปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้น ด้วยการถ่ายทอดสด การปรับขนาดการแสดงเพื่อแยกกันไปเล่นตามผับ บาร์ หรือร้านอาหาร เช่น ปกติแสดงแบบเต็มที 300 คน ถ้าไปออกงานเล็กก็แบ่งกันไปกลุ่มละ 100 คน นับเป็นช่องทางใหม่เพิ่มเติมที่มากกว่าการจัดแสดงแบบเดิมที่ต้องไปเล่นตามพื้นที่กลางแจ้งเต็มคณะ ซึ่งการ

วางแผนเพิ่มช่องทางของคณะหมอลำนับได้ว่าสอดคล้องกับแนวคิดที่มีโครงสร้างที่รองรับการเปลี่ยนแปลง ถึงแม้ว่าจะเจออุปสรรคการจัดแสดงแบบในพื้นที่ดั้งเดิมในอนาคต ถึงอย่างไรก็ตามแม้ว่าคณะหมอลำจะมีแนวทางหรือการบริหารที่รองรับการเปลี่ยนแปลงแต่ในขณะเดียวกันทางจังหวัดอาจไม่ได้แสดงข้อมูลที่สอดคล้องนี้ จึงนับว่าปัจจัยการมีระบบการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่นรองรับการเติบโตของหมอลำในจังหวัดขอนแก่นจัดอยู่ในกลุ่มโอกาสที่สามารถพัฒนาได้หรือควรพัฒนา

นอกจากส่วนภาครัฐที่ให้ความสำคัญและใช้หมอลำเป็นอัตลักษณ์แล้วนั้น สถาบันการศึกษาภายในจังหวัดขอนแก่น เช่น คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ยังมีการสนับสนุนวัฒนธรรมหมอลำอย่างจริงจัง ด้วยการมีหลักสูตรที่มุ่งเน้นผลิตศิลปินจากทุนวัฒนธรรมการขับร้องหมอลำในภูมิภาค ซึ่งมีผลงานจากนักศึกษาที่ถูกสนับสนุนจากทางคณะ และทางมหาวิทยาลัย เช่น หมอลำศิลปินสินไชย โครงการสอบทักษะดนตรีและการแสดงของนักศึกษา สาขาดนตรีพื้นเมือง และสาขานาฏศิลป์ ชั้นปีที่ 3 คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นการทดสอบการจัดการแสดงวงหมอลำ ภายใต้ชื่อ คณะหมอลำ “ศิลปินสินไชย” ที่มีนักศึกษาเข้าร่วมในการสอบมากกว่า 100 คน (Khon Kaen University, 2024) และภายในคณะหมอลำก็มีการสนับสนุนการศึกษาต่อในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นภูมิหลังจะจบในวุฒิใดมาก่อน หากอยากเรียนต่อทางคณะก็มีการสนับสนุนและแนะนำให้ค่าปรึกษา ทั้งนี้ยังมีการจ้างและเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านการแสดงแขนงต่าง ๆ เข้ามาฝึกซ้อมและฝึกอบรมสำหรับพัฒนาทักษะในทุก ๆ ปีให้กับสมาชิก จากโครงการและแนวทางการสนับสนุนนี้เองทำให้เห็นได้ว่าระบบการศึกษาได้มีการสนับสนุนการพัฒนาทุนวัฒนธรรมหมอลำอย่างสร้างสรรค์เพื่อเป็นอาชีพ ผ่านระบบการศึกษาที่มีการค้นคว้าวิจัยและงานศึกษาเชิงวิชาการ และผู้ประกอบการอาชีพก็ได้หยุดที่จะพัฒนาและต่อยอดซึ่งศักยภาพที่สูงยิ่งขึ้นไป ซึ่งสอดคล้องกับปัจจัย (7) การพัฒนาการศึกษาและส่งเสริมทักษะ เนื่องจากการศึกษาและการฝึกอบรมโดยสถาบันการศึกษา จะสามารถสนับสนุนผู้สร้างสรรค์รุ่นใหม่ และผู้สืบทอดวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน (UNESCO, 2014) และสอดคล้องกับปัจจัย (8) ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เนื่องจากการสนับสนุนให้มีการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง ภายในระบบการศึกษานี้ถือเป็นการสนับสนุนการพัฒนาด้วยความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรมโดยตรง เมืองที่มีวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์และการทำงานร่วมกันจะสามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืน (Landry, 2000) และขณะเดียวกันการอนุรักษ์และสืบทอดด้วยการส่งต่อด้วยระบบการศึกษา และการสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ นับเป็นการสนับสนุนบรรยากาศที่พร้อมเรียนรู้และแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ตามปัจจัย (9) มีบรรยากาศที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ เพราะเมืองที่สามารถสร้างบรรยากาศที่เปิดรับความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนสามารถทำให้ผู้คนเข้าใจและยอมรับได้ซึ่งความแตกต่างทางสังคมได้ จะนำมาซึ่งความความคิดสร้างสรรค์ที่มีความหลากหลาย และจะนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว (Florida, 2002) ดังนั้น ปัจจัยการพัฒนาการศึกษาและส่งเสริมทักษะ การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และการมีบรรยากาศที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ จัดเป็นจุดแข็งของจังหวัดขอนแก่น

จากการกล่าวมาทั้งด้านนโยบายโดยภาครัฐ กิจกรรมจากภาคการศึกษา และเจตคติจากคณะหมอลำในภาพรวมที่เชื่อมโยงกันในการสนับสนุนวัฒนธรรมและการสืบทอดนี้ได้สอดคล้องตามปัจจัย (10) ส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรม เนื่องจากมีแผนที่ชัดเจนในการมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับพื้นที่หรือท้องถิ่นด้วยอัตลักษณ์ต่าง ๆ ของจังหวัด (Creative City Development, 2568) และสำนักงานจังหวัดขอนแก่นยังแสดงข้อมูลให้เห็นว่าภายในจังหวัดมีคณะหมอลำเรื่องต่อกลอนหรือหมอลำวงใหญ่ จำนวน 17 คณะ ที่สมาชิกไม่ต่ำกว่า 100 คน และมีคณะหมอลำวง

เล็กหรือขนาดกลาง ซึ่งมีสมาชิกประมาณ 2 – 20 คน อีกจำนวน 61 คณะ รวมทั้งหมด 78 คณะ คิดเป็นจำนวนศิลปินหมอลำในจังหวัดขอนแก่นไม่น้อยกว่า 3,500 คน (Khon Kaen Governor's Office, 2025) และในด้านผลกระทบต่อเศรษฐกิจ หมอลำเป็นอุตสาหกรรมบันเทิงที่สร้างมูลค่ามหาศาล ในภาวะปกติหมอลำสามารถสร้างผลผลิตรวมมูลค่ากว่า 6,600 ล้านบาท จากการวิเคราะห์ด้วยตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของภาคอีสาน โดยมีการเชื่อมโยงไปยังสาขาเศรษฐกิจอื่น เช่น สาขาการผลิต การขายส่งและขายปลีก การซ่อมยานพาหนะ และสาขาการเงินและการประกันภัย Fongthong et al. (2022) การแสดงให้เห็นข้อมูลเชิงปริมาณในด้านจำนวนสมาชิก เครือข่ายหมอลำภายในจังหวัด และมูลค่าที่เกิดขึ้นและกระจายตัวไปยังธุรกิจอื่น ๆ ที่เป็นพื้นเพของหมอลำ ส่วนนี้นับได้ว่าเป็นข้อมูลสำคัญที่สะท้อนให้เห็นว่า (11) จังหวัดขอนแก่นมีธุรกิจและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ และ (12) สนับสนุนธุรกิจขนาดเล็ก เนื่องจากการส่งเสริมอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และธุรกิจขนาดเล็ก จะช่วยให้เมืองเติบโตอย่างยั่งยืน (Borchardt et al., 2015) และทำให้ผลประโยชน์เกิดขึ้นกับประชากรท้องถิ่น ทั้งนี้การสนับสนุนอุตสาหกรรมหรือธุรกิจขนาดเล็กของเมืองจะนำมาซึ่งการแข่งขันได้ในระดับที่สูงขึ้นหรือมาตรฐานที่ดีขึ้น และที่สำคัญเป็นการสนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นควบคู่ไปกับการส่งเสริมความหลากหลายด้วยการสร้างสรรค์และสนับสนุนทางนวัตกรรม (O'Connor, 2013) ซึ่งจากปัจจัยการมีธุรกิจและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์อาจนับได้ว่าเป็นจุดแข็งของจังหวัดที่มีอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่แข็งแกร่ง แต่ในด้านการสนับสนุนธุรกิจขนาดเล็กในส่วนนี้อาจยังไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นจุดแข็งเนื่องจาก ไม่มีผลสำรวจความต้องการหรือการได้รับการสนับสนุนมิติมุมมองของธุรกิจขนาดเล็ก ดังนั้นปัจจัยนี้จึงจัดอยู่ในกลุ่มโอกาสที่จังหวัดขอนแก่นสามารถพัฒนาต่อได้

สุดท้ายนี้จากการกล่าวมาทั้งหมดผลกระทบที่เกิดขึ้น และความร่วมมือของภาครัฐ การศึกษาภาคเอกชน นับว่าเป็นความร่วมมือที่สอดคล้องตามเงื่อนไขปัจจัยการเป็นเมืองสร้างสรรค์ในหลายด้าน และความร่วมมือทั้งหมดนี้อาจนับได้ว่าสอดคล้องกับปัจจัย (13) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากทุกครั้งที่จะจัดงานและเกิดขึ้นของกิจกรรม ประชาชนจำนวนไม่น้อยจากข้อมูลเป็นสำคัญในการใช้จ่าย สนับสนุนระบบเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นของเมือง รวมทั้งการได้รับชมการแสดงที่ตอบสนองความต้องการทางอารมณ์ในฐานะผู้มีส่วนได้เสียทางวัฒนธรรม และขณะเดียวกันทุกครั้งที่มีการแสดงประชาชนจะนับเป็นผู้มีส่วนและมีผลต่อการพัฒนา เนื่องจากหมอลำจะได้รับคำแนะนำติชมเสมอจากช่องทางออนไลน์ ส่งผลทำให้เมืองมีพลวัตมากขึ้น (Borchardt et al., 2015) แต่เมื่อต้องแสดงความคิดเห็นแท้จริงผู้วิจัยตีความได้ว่าปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจเป็นจุดที่เป็นอุปสรรคสูงสุดของจังหวัดขอนแก่น เนื่องจาก ปัญหาที่พบในหลายปัจจัย เช่น การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม ที่ไม่ได้รับการยืนยันจากคณะหมอลำว่าการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นการสนับสนุนหรือกระตุ้นจากภาครัฐหรือไม่ เพราะจังหวัดมีการกล่าวถึงการทำให้เมืองเป็นเมืองอัจฉริยะด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม และปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานที่อำนวยความสะดวก ที่มีการเกิดขึ้นของนโยบายที่ชัดเจนและเจาะจงคณะหมอลำ แต่คณะหมอลำกลับยังไม่ได้รับรู้หรือถึงการมีอยู่และเกิดขึ้นของนโยบาย ซึ่งสถานการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าแท้จริงแล้วภาครัฐและภาคเอกชนหรือประชาชนที่ประกอบอาชีพหมอลำ อาจไม่ได้มีส่วนร่วมสำหรับการพัฒนาที่แท้จริง และอาจนำมาซึ่งความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจถึงแม้ว่าอุตสาหกรรมสร้างสรรค์จะสร้างโอกาสใหม่ ๆ แต่ในขณะเดียวกันการไม่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมของประชากรที่ครอบคลุมอาจมีเพียงคนบางกลุ่มที่สามารถเข้าถึงทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานได้ (Flew, 2012) ซึ่งสิ่งนี้เป็นข้อคำนึงที่จะเป็นอุปสรรคสำหรับการเป็นเมืองสร้างสรรค์ได้

ศักยภาพจังหวัดขอนแก่นด้านอัตลักษณ์ (Identity)

ด้านอัตลักษณ์ประกอบด้วย 2 ปัจจัยสำคัญ ได้แก่ เมืองมีอัตลักษณ์ท้องถิ่น คือ เมืองต้องรักษาและพัฒนาอัตลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และศิลปะประจำถิ่นที่เชื่อมโยงกับหมอลำ (UNESCO, 2014; CEA, 2025) และเมืองเปิดรับความหลากหลาย คือเมืองต้องสามารถเปิดรับวัฒนธรรมที่หลากหลาย พร้อมรับผู้มาเยือนที่มีความหลากหลาย (Landry & Bianchini, 1995; UNESCO, 2014) ซึ่งการศึกษาจากเอกสารพบว่า หมอลำไม่เพียงแต่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนาน หากยังได้รับการพัฒนาให้กลายเป็นซอฟต์แวร์ที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงความคิด ทักษะ และพฤติกรรม โดยไม่ใช้การบีบบังคับ จากจุดเริ่มต้นในรูปแบบการเล่าขานและแสดงประกอบโดยผู้เป็นนักปราชญ์ชุมชน หมอลำได้พัฒนาไปสู่การแสดงที่มีองค์ประกอบมากมายและทันสมัยขึ้น เช่น เครื่องดนตรี เครื่องแต่งกาย และนักแสดงหลากหลายบทบาท โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในช่วงสมัยใหม่ หมอลำมีการนำเครื่องดนตรีสากลเข้ามาผสมผสานกับดนตรีพื้นถิ่นเพื่อเพิ่มความร่วมสมัย นอกจากนี้ยังมีการใช้เทคโนโลยีเพื่อขยายขอบเขตการรับชม เช่น การถ่ายทอดสดผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์และการจัดการทางการตลาดในรูปแบบสื่อดิจิทัล (Khon Kaen Provincial Cultural Office, 2024)

Khon Kaen Provincial Cultural Office (2024) ได้ให้ข้อมูลผ่าน “รายงานองค์ความรู้: The soft power of Morlump มรดกภูมิปัญญาหมอลำซอฟต์แวร์กับการยกระดับสู่สากล” ไว้ว่า การผลักดันให้หมอลำเข้าสู่ระดับสากลสำหรับจังหวัดขอนแก่นนั้น ได้รับการสนับสนุนจากนโยบายภาครัฐ โดยเฉพาะในช่วงที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับนโยบาย Soft Power ผ่านกลไกวัฒนธรรม 5F ซึ่งหมอลำสามารถบูรณาการเข้ากับกลุ่ม Festival หรือ เทศกาลประเพณีไทยได้อย่างชัดเจน จากข้อมูลของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่นแสดงให้เห็นได้ว่าภาครัฐได้ยืนยันถึงความพร้อมของจังหวัดที่สอดคล้องกับปัจจัย (1) เมืองมีอัตลักษณ์ท้องถิ่น และการพบข้อมูลว่า แผนปฏิบัติการประจำปีของจังหวัดขอนแก่น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 โดย Khon Kaen Governor's Office (2025) มีโครงการพัฒนาและยกระดับแหล่งท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์และวิถีวัฒนธรรมชุมชนเชิงสร้างสรรค์จังหวัดขอนแก่น ที่ระบุถึงกิจกรรมหลักมหานครหมอลำจังหวัดขอนแก่น โครงการใหม่ที่เกิดขึ้นในปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 เป็นการต่อยอดให้เห็นว่าจังหวัดขอนแก่นในส่วนภาครัฐมีนโยบายที่ชัดเจนที่หวังให้หมอลำเป็นอัตลักษณ์ประจำจังหวัดและยืนยันการมีอยู่ของหมอลำในฐานะอัตลักษณ์ของท้องถิ่น และมหาวิทยาลัยขอนแก่นร่วมกับเทศบาลนครขอนแก่นและชมรมหมอลำเรื่องต่อกลอน มีการจัดงาน หมอลำเฟสติวล โดยมียัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมอีสาน สนับสนุนศิลปินหมอลำพื้นบ้าน และสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนรุ่นใหม่ในการสืบสานมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น ภายในงานมีกำหนดจัดขึ้น ณ ริมบึงสีฐาน โดยมีคณะหมอลำเข้าร่วมมากกว่า 20 คณะ การจัดงานครั้งนี้สะท้อนความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนหมอลำให้เป็นซอฟต์แวร์ของชาติ สร้างรายได้แก่ศิลปินพื้นบ้าน กระตุ้นเศรษฐกิจในระดับชุมชน และยกระดับหมอลำให้เป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของภูมิภาคอย่างเป็นรูปธรรม (Khon Kaen University, 2023)

ในส่วนความคิดเห็นจากคณะหมอลำที่ได้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้ยืนยันไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกับความภาคภูมิใจและความต้องการนำเสนอของทางจังหวัด เช่น หมอลำยืนยันว่าของแก่นคือเมืองหมอลำ คิดถึงหมอลำต้องขอนแก่น ขอนแก่นเรามีคณะหมอลำมากที่สุด หมอลำเป็นเอกลักษณ์ของขอนแก่น และหมอลำขอนแก่นมีทำนองขอนแก่นเป็นของตัวเอง ซึ่งความภาคภูมิใจนี้

สามารถสร้างความกลมเกลียวของสมาชิกและผู้ประกอบอาชีพหมอลำให้เกิดการพัฒนา สืบสาน และ นำเสนออย่างสุดความสามารถ ซึ่งจากข้อมูลของจังหวัดขอนแก่นและการยืนยันของหมอลำทำให้เห็นว่า ในปัจจุบันเมืองมีอัตลักษณ์ท้องถิ่นนั้นเป็นจุดแข็งสำคัญของจังหวัดขอนแก่น เพราะคุณสมบัติหนึ่งของ เมืองสร้างสรรค์ตามแนวคิดของ UNESCO (2024) เมืองสร้างสรรค์ ควรเป็นเมืองที่ตระหนักถึงบทบาท ของวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งการผลักดันและกล่าวถึงอย่าง ภาควมมีใจนั้นนับว่าสอดคล้องตามแนวคิด

ต่อมาในด้านปัจจัย (2) เมืองเปิดรับความหลากหลาย จากการสัมภาษณ์จากสมาชิกหมอลำสังกัด คณะต่าง ๆ แล้วพบว่าสมาชิกได้มีการยืนยันไปในทิศทางเดียวกันว่าจังหวัดขอนแก่นเปิดรับความ หลากหลาย เช่น การนำเสนอศิลปวัฒนธรรมได้อย่างเปิดกว้างโดยไม่ขัดต่อศีลธรรมจรรยาอันดี การใช้ ชีวิตในฐานะผู้มีความหลากหลายทางเพศไม่พบปัญหาความยากลำบากหรือการถูกเลือกปฏิบัติ หรือการ แสดงออกถึงความหลากหลายของวิถีชีวิตและการนำเสนอตัวตนอย่างสร้างสรรค์ก็ไม่พบปัญหาใด โดยผล การสัมภาษณ์ได้ยืนยันว่าจังหวัดขอนแก่นเปิดรับความหลากหลายในทุกด้าน หมอลำหลายคนมีทั้ง ลูกครึ่งที่เข้าไปเป็นสมาชิกคณะ ทั้งนี้ยังมีอาจารย์จากสหรัฐอเมริกา และมีนักศึกษาจากจีน เข้ามาเรียน และศึกษาเกี่ยวกับหมอลำ ซึ่งสถานการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าเมืองมีการสร้างสภาพแวดล้อมที่เปิดรับ ความหลากหลาย และความแตกต่างทางสังคม วัฒนธรรม และความเชื่อ โดยเปิดโอกาสให้ผู้คนจากทุก สาขาและทุกภูมิหลังสามารถแสดงออกและร่วมมือกันได้ รวมถึงความหลากหลายทางเพศ (Florida, 2002)

จากการกล่าวมาในด้านอัตลักษณ์ แสดงให้เห็นถึงความแข็งแกร่งของหมอลำในฐานะ อัตลักษณ์ประจำจังหวัดขอนแก่นจากทุกภาคส่วน เช่น การนำเสนอหมอลำให้เป็นอัตลักษณ์ประจำ จังหวัดโดยภาครัฐที่มุ่งพัฒนาเชิงโครงสร้างที่มีทั้งการพัฒนาและส่งเสริม ทั้งนโยบาย กิจกรรม งบประมาณ และในส่วนของหมอลำเองก็นำเสนอให้เห็นถึงความภาคภูมิใจและยินดีที่จะสืบทอด วัฒนธรรมอย่างแข็งขัน และในด้านการเปิดรับความหลากหลาย พบว่าจังหวัดขอนแก่นมุ่งพัฒนาเมืองให้ รองรับการเติบโตในระดับสากลและเปิดรับความหลากหลายที่จะเข้ามาเยือน ทั้งนี้ในส่วนของสมาชิกหมอลำที่อยู่อาศัยเป็นส่วนหนึ่งของประชากรในจังหวัดได้มีการยืนยันว่าจังหวัดขอนแก่นเปิดรับความ หลากหลายทั้ง ศิลปะ วัฒนธรรม และวิถีชีวิต ดังนั้นปัจจัยภายใต้ด้านอัตลักษณ์จึงนับว่าเป็นปัจจัยที่เป็น จุดแข็งทั้งสองปัจจัย

ประเมินศักยภาพจังหวัดขอนแก่นโดย SWOT Analysis

การประเมินศักยภาพจังหวัดขอนแก่นโดย SWOT Analysis สำหรับการเป็นเมืองสร้างสรรค์โดย ใช้หมอลำเป็นอัตลักษณ์ แสดงให้เห็นว่าปัจจัยสำคัญ 17 ปัจจัย 3 ด้าน ที่ส่งผลต่อการเมืองสร้างสรรค์ มี ปัจจัยใดที่เป็น จุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunity) และ อุปสรรค (Threat) ดังนี้ (Figure 2.)

Assessment of Khon Kaen City Potential through SWOT Analysis	Strength	Weakness
	People 1. Diverse population 2. workforce with diverse talents Place 3. Foster creativity 4. Promote and preserve arts and culture 5. Educational development promotion 6. Promote the use of technology and innovation 7. A creative-friendly environment 8. Creative businesses and industries Identity 9. A city with a local identity 10. A city that embraces diversity	Place 1. Provide funding and access to resources 2. Public spaces that foster creative activities
	Opportunity	Threat
	Place 1. Support diverse activities 2. Facilitating infrastructure 3. Support small businesses 4. Flexible and Scalable Management Systems	Place 1. Promote public participation

Figure 2. Assessment of Khon Kaen City Potential through SWOT Analysis

Source: Researchers (2025)

สรุปและอภิปรายผล

ศักยภาพของจังหวัดขอนแก่นสำหรับการเป็นเมืองสร้างสรรค์โดยใช้หมอลำเป็นอัตลักษณ์ ประเมินโดยอาศัยเครื่องมือปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นเมืองสร้างสรรค์ 17 ปัจจัย 3 ด้าน ตามแนวคิดของ Landry & Bianchini (1995), Landry (2000), Florida (2002), Peck (2005), Borchardt et al. (2015), UNESCO (2014) และ CEA (2025) พบว่า ศักยภาพจังหวัดขอนแก่นด้านผู้คน เป็นด้านที่เป็นจุดแข็งหรือข้อได้เปรียบของจังหวัด เนื่องจากหมอลำในฐานะอัตลักษณ์จังหวัดขอนแก่น เป็นอุตสาหกรรมหรือพื้นที่ที่เปิดรับผู้คนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ ภูมิหลัง และเพศ อีกทั้งยังเชื่อมโยงบุคลากรจากหลากหลายสาขาอาชีพและความเชี่ยวชาญ สร้างการจ้างงานครอบคลุม พร้อมสนับสนุนการแสดงออกอัตลักษณ์ทางเพศอย่างเปิดกว้าง ตามแนวคิดของ Florida (2002) ที่กล่าวถึง Tolerance หรือความอดทน เมืองจำเป็นต้องมีการสร้างสภาพแวดล้อมที่เปิดรับความหลากหลาย และความแตกต่างทางสังคม วัฒนธรรม และความเชื่อ โดยเปิดโอกาสให้ผู้คนจากทุกสาขาและทุกภูมิหลังสามารถแสดงออกและร่วมมือกันได้ ซึ่งครอบคลุมถึงเรื่องเพศ

ศักยภาพจังหวัดขอนแก่นด้านอัตลักษณ์ เป็นอีกด้านที่เป็นจุดแข็งเช่นกันโดยการวิจัยพบว่าหมอลำได้รับการยอมรับและยืนยันให้เป็นอัตลักษณ์ประจำจังหวัดอย่างภาคภูมิใจทั้งในส่วนภาครัฐ ภาคการศึกษา และส่วนของคณะหมอลำ เช่น การนำเสนอหมอลำให้เป็นอัตลักษณ์ประจำจังหวัดด้วยการพัฒนาและส่งเสริม ทั้งนโยบาย กิจกรรม งบประมาณ และการยืนยันถึงความภาคภูมิใจและยินดีที่จะสืบทอดวัฒนธรรมอย่างแข็งแกร่งจากคณะหมอลำ ทั้งนี้จังหวัดขอนแก่นยินดีและพร้อมที่จะเปิดรับความ

หลากหลายทั้ง ศิลปะ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ซึ่งในด้านนี้สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านเช่น Borchardt et al. (2015) ซึ่งเห็นว่าเมืองที่มีเอกลักษณ์ของตัวเองจะสามารถสร้างความภาคภูมิใจและความผูกพันเชื่อมโยงให้กับประชาชน และ Landry (2000) ที่กล่าวถึงการมีอัตลักษณ์ที่ชัดเจนจะช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชนและดึงดูดนักท่องเที่ยวและนักลงทุน เมืองจะสามารถสร้างจุดขายที่แตกต่างจากเมืองอื่นได้

การประเมินศักยภาพจังหวัดขอนแก่นด้านสถานที่ พบว่า ปัจจัยที่เป็นจุดแข็งในด้านนี้คือ มีการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ มีการพัฒนาการศึกษาและส่งเสริมทักษะ มีบรรยากาศที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ เช่น หลักสูตรจากคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และคณะหมอลำที่มีการสนับสนุนการศึกษา ด้วยการแนะแนว และนำผู้เชี่ยวชาญการแสดงด้านต่าง ๆ เข้ามาฝึกทักษะให้สมาชิก สอดคล้องตามแนวคิดของ UNESCO (2014) กล่าวถึง โครงสร้างการศึกษาและวิจัย เมืองต้องมีระบบการศึกษาที่จริงจัง และการศึกษาแบบอิสระ ที่สนับสนุนการเรียนรู้และวิจัยด้านความคิดสร้างสรรค์ และในปัจจัยการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรม ที่มีแผนกิจกรรมที่ชัดเจนในการมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับพื้นที่ด้วยอัตลักษณ์ต่าง ๆ ตามแนวคิดของ Landry & Bianchini (1995) เมืองที่สร้างสรรค์จะต้องสนับสนุนกิจกรรมทางศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อการสร้างอัตลักษณ์และความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ในส่วนปัจจัยการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม จังหวัดขอนแก่น แสดงวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการเป็นเมืองอัจฉริยะด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมพร้อมทั้งพื้นที่ของหมอลำก็นำใช้เทคโนโลยีจัดแสดงที่ทันสมัย สอดคล้องตามแนวคิด Technology หรือ เทคโนโลยี เมืองจำเป็นต้องมีการพัฒนาและสนับสนุนเทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างการทำงานของชนชั้นสร้างสรรค์ เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางดิจิทัล เทคโนโลยี และนวัตกรรมที่ทันสมัย (Florida, 2002) และสุดท้ายปัจจัยที่แสดงการมีอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ภายในจังหวัด ซึ่งจังหวัดขอนแก่นมีคณะหมอลำจำนวนมาก และคณะหมอลำที่กระจุกตัวอยู่ในขอนแก่นมากที่สุด และจุดอ่อนหรือปัจจัยที่เป็นข้อด้อยของจังหวัดขอนแก่น คือ การสนับสนุนงบประมาณ และการสนับสนุนพื้นที่สาธารณะที่ส่งเสริมกิจกรรม เช่น หมอลำที่ไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณโดยตรง และการอำนวยความสะดวกในการใช้พื้นที่สำหรับจัดแสดงหรือทำกิจกรรมของหมอลำ ซึ่งหากปัจจัยนี้ยังเป็นจุดอ่อน อาจส่งผลกระทบต่อความแข็งแกร่งให้กับระบบอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในระยะยาว (Flew, 2012)

ในด้านโอกาสของจังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัจจัยการสนับสนุนกิจกรรมที่หลากหลาย ปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานที่อำนวยความสะดวก ปัจจัยการสนับสนุนธุรกิจขนาดเล็ก และปัจจัยการมีระบบการบริหารที่ยืดหยุ่น เป็นกลุ่มปัจจัยภายใต้ด้านสถานที่ที่จังหวัดขอนแก่นสามารถพัฒนาและต่อยอดเพื่อให้แข็งแกร่งขึ้นได้ ทั้งนี้ต้องพึงระวังในปัจจัยที่นับว่าเป็นอุปสรรคของการเป็นเมืองสร้างสรรค์ คือ ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากปัจจุบันพบว่าจังหวัดขอนแก่นมีนโยบายและงบประมาณที่สนับสนุนหมอลำเบื้องต้นแต่ในขณะเดียวกันหมอลำหรือประชาชนที่ประกอบอาชีพหมอลำกลับยืนยันว่าไม่ได้รับการสนับสนุน ซึ่งสิ่งนี้นับว่าเป็นปัญหาด้านการสื่อสารนโยบายที่อยู่ภายใต้ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการพิจารณาภายในประเทศไทย คือ Creative City Development (2568) ได้ระบุไว้ว่า ย่านสร้างสรรค์จำเป็นต้องมีการสร้างความร่วมมือ มีการทำงานร่วมกันที่เชื่อมโยงทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

จากผลการวิจัยครั้งนี้เป็นการชี้ให้เห็นศักยภาพของจังหวัดขอนแก่นในการพัฒนาเป็นเมืองสร้างสรรค์ โดยมีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลการเป็นเมืองสร้างสรรค์ 17 ปัจจัย 3 ด้าน ซึ่งพบว่าจังหวัด

ขอนแก่นมีศักยภาพในระดับสูงต่อการพัฒนาเป็นเมืองสร้างสรรค์ที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์มากกว่าครึ่งหนึ่งของปัจจัยทั้งหมด และผลการวิเคราะห์ยังเชื่อมโยงองค์ประกอบด้านผู้คน สถานที่ และอัตลักษณ์ เข้ากับมาตรฐานเมืองสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบ ซึ่งสามารถใช้เป็นกรอบในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดให้สอดคล้องกับบริบทโลกได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากจุดอ่อนของจังหวัดขอนแก่น คือ การขาดการสนับสนุนงบประมาณที่ชัดเจน และข้อจำกัดของพื้นที่สาธารณะที่ไม่เอื้อต่อการจัดแสดง ซึ่งทำให้ศักยภาพของหมอลำในฐานะอัตลักษณ์สำคัญยังไม่สามารถนำมาใช้ได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นภาครัฐควรกำหนดงบประมาณเฉพาะด้านสำหรับการพัฒนาหมอลำอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ควบคู่กับการสร้างพื้นที่สาธารณะที่เอื้อต่อการจัดแสดง เช่น มีมาตรการการใช้เสียเป็นมาตรฐาน มีการขยายเวลาจัดแสดงเฉพาะพื้นที่ โดยพื้นที่ต้องสามารถรองรับทั้งการแสดง การเรียนรู้ และกิจกรรมสร้างสรรค์ตลอดทั้งปี ตลอดจนการปรับปรุงกลไกการอำนวยความสะดวกในการใช้พื้นที่สาธารณะให้เข้าถึงได้ง่ายและยืดหยุ่นมากขึ้น ทั้งนี้ควรระมัดระวังต่ออุปสรรคด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน นโยบายในอนาคตควรให้ความสำคัญกับการสื่อสารและเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางและตรวจสอบการดำเนินงาน เพื่อให้การพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ของจังหวัดขอนแก่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยครั้งต่อไปสามารถศึกษาเน้นไปในมิติของการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับชุมชนหมอลำ รวมถึงรูปแบบการสื่อสารนโยบายระหว่างภาครัฐและผู้ประกอบการวัฒนธรรม การเปรียบเทียบกับเมืองสร้างสรรค์ในต่างประเทศที่ใช้ศิลปะการแสดงพื้นบ้านเป็นฐาน จะช่วยสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำมาปรับใช้กับบริบทขอนแก่นได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังควรมีการติดตามประเมินผลเพื่อวัดผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมจากการพัฒนานโยบายเมืองสร้างสรรค์หมอลำอย่างเป็นระบบ

References

- Borchardt, A., Brumby, T., Cawdron, D., Gilmour, C., Jejer, N., & Rudokaite, L. (2015). *The creative city: Connecting people, place, and identity in Glasgow and Portland*. The Glasgow School of Art.
- Creative City Development. (2025). *About Us*. Retrieved March 8, 2025, from <https://creativecity.cea.or.th/th/about-us>. (In Thai)
- Creative City Development. (2025). *30 creative cities from pilot creative economy districts participating in the Thailand Creative Districts Network (TCDN): Advancing towards future creative city development*. <https://creativecity.cea.or.th/th>. (In Thai)
- Creative City Development. (2025). *Explore the area's potential with 11 criteria and frameworks to measure readiness to be a creative economic district*. <https://creativecity.cea.or.th/th/about-us/creative-district-toolkit>. (In Thai)

- Creative Economy Agency. (2018). *Royal decree on the establishment of the Creative Economy Agency (Public Organization) 2018*. <https://www.cea.or.th/storage/app/media/ITA2564/RoyalDecreeforCEAEstablishment.pdf>. (In Thai)
- Creative Economy Agency. (2024). *Get ready to meet TCDC's new locations in 10 provinces, marking the path to driving and elevating local cultural capital with creativity across the country!*. <https://www.cea.or.th/en/news-updates/new-tcdc>. (In Thai)
- Creative Economy Agency. (2024). *Urbanism of "Chiang Mai", a model for creative cities in the North*. <https://www.cea.or.th/th/single-research/Creative-City-Chiangmai>. (In Thai)
- Creative Economy Agency. (2025). *About CEA*. <https://www.cea.or.th/th/about>. (In Thai)
- Creative Economy Agency. (2025). *Isan music never dies: Evolution for the survival of Isan music*. <https://www.cea.or.th/en/singlestatistic/isan-music-never-die>. (In Thai)
- Department for Culture, Media and Sport. (1998). *Creative industries mapping documents 1998*. <https://www.gov.uk/government/publications/creative-industries-mapping-documents-1998>.
- Department for Culture, Media and Sport. (2001). *Creative industries mapping documents 2001*. <https://www.gov.uk/government/publications/creative-industries-mapping-documents-2001>
- Flew, T. (2012). *The Creative Industries: Culture and Policy*. Chennai India: C&M Digitals.
- Florida, R. (2002). *The rise of the creative class and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. Basic Books.
- Fongthong, S., Chandoewit, W., Vijitnoparat, P., Laochankham, S., Kaenlad, R., Mongkhonkham, A., Srithon, A. & Sathianman, S. (2022). *Sexual risk behavior among men who have sex with men and transgender women in the mor lum performance area (2563/7 – 02)*. https://www.khon thai40.net/system/resource/file/kpfgocontent_attach_file_363_1.pdf?date=2022-06-06%2017:44:17.1. (In Thai)
- Fongthong, S., Chandoewit, W., Vijitnoparat, P., Laochankham, S., Kaenlad, R., Mongkhonkham, A., Srithon, A. & Sathianman, S. (2022). *Morlum (Northeastern – style singers) and socio-economic of Esan people (2563/7 – 01)*. https://www.khon thai40.net/system/resource/file/kpfgo_content_attach_file_362_1.pdf?date=2022-06-06%2017:41:22.1. (In Thai)
- Howkins, J. (2001). *The creative economy: How people make money from ideas*. Penguin.
- Khon Kaen Daen Molam. (2024). *Bung Kaen Nakhon End of Buddhist Lent Festival*. <https://www.facebook.com/RodHaeKK/posts/>. (In Thai)
- Khon Kaen Governor's Office. (2025). *Annual operational plan of Khon Kaen Province for fiscal year 2025*. <https://www.khonkaen.go.th/khonkaen6/fileDir/vision/20250404-ActionPlan-68.pdf>. (In Thai)
- Khon Kaen Governor's Office. (2025). *Khon Kaen provincial development plan 2023 – 2027*. <https://www.khonkaen.go.th/khonkaen6/fileDir/vision/20250404-DevelopmentPlan66-70.pdf>. (In Thai)

- Khon Kaen Let's Go. (2024). *Compilation of performances at the Khon Kaen Silk Festival 2024 – free daily shows!*. <https://www.facebook.com/KhonKaenLetsGo>. (In Thai)
- Khon Kaen Provincial Cultural Office. (2024). *The intellectual heritage of soft power molam and its international level elevation*. <https://khonkaen.mculture.go.th/th/magazine/1809>. (In Thai)
- Khon Kaen University. (2023). *Khon Kaen is holding a big event! "Morlam Festival" with over 20 Morlam troupes for 3 days and 3 nights*. <https://www.kku.ac.th/th/158646/>. (In Thai)
- Khon Kaen University. (2024). *Come join us and watch the morlam artist Sinsai, a morlam singer who tells the story of "Pla Boo Thong" in a Khon Kaen style*. <https://www.kku.ac.th/th/event>. (In Thai)
- Landry, C. (2000). *The creative city: A toolkit for urban innovators*. Earthscan.
- Landry, C. & Bianchini, F. (1995). *The creative city*. Vol. 12. Demos.
- Laophilai, P. & Chantamala, O. (2021). The development of “ra beyb wa thasil” moh lum for public performance. *Journal of Social Science for Local*, 6(1), 174 – 183. (In Thai)
- O'Connor, J. (2013). *The cultural and creative industries: The Ashgate research companion to planning and culture*. Ashgate Publishing Limited.
<https://eprints.qut.edu.au/43731/21/43731.pdf>
- Peck, J. (2005). Struggling with the creative class. *International Journal of Urban and Regional Research*, 29(4), p. 740-770.
- Pimpakun, S. (2010). Mor lam and its existence in the midst of social and cultural changes. *Journal of Fine and Applied Arts*, 2(1), 66 – 88. (In Thai)
- Rungsawang, K.(2017). *An Analysis of Creative City Status: The Case Studies of The Urban Communities in Khon Kaen, Ratchaburi and Bangsaen*. [Master's thesis, Silpakorn University, Graduate School] <http://ithesisir.su.ac.th/dspace/handle/123456789/1314>. (In Thai)
- Tupkhwa, S. & Suk-erb, S. (2019). Development of mor-lam business model. *Journal of Cultural Approach*, 20(37), 25–36. (In Thai)
- UNESCO. (2005). *Convention on the protection and promotion of the diversity of cultural expressions*. <https://www.unesco.org/en/legalaffairs/convention-protection-and-promotion-diversity-cultural-expressions>
- UNESCO. (2014). *What is the Creative Cities Network*. UNESCO Creative Cities Network.
<https://en.unesco.org/creative-cities/content/about-us>
- UNESCO. (2020). *UNESCO creative cities network for sustainable development*.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000375210>
- UNESCO. (2024). *Creative cities network*. <https://www.unesco.org/en/creative-cities?hub=80094>
- Yencken, D. (1988). *The creative city*. Meanjin. <https://meanjin.com.au/essays/the-creative-city/>